

Ruimte voor kunst en cultuur

Aansluiting van vmbo naar mbo

Viola van Lanschot Hubrecht
Corina van den Berg
Stéfanie van Tuinen

-
- **Ruimte voor**
- **kunst en cultuur**

Aansluiting van vmbo naar mbo

Verantwoording

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Auteurs

Viola van Lanschot Hubrecht
Corina van den Berg
Stéfanie van Tuinen

Eindredactie

Viola van Lanschot Hubrecht

Tekstredactie

Gerda Remmers

Ontwerp

deel 4 ontwerpers, Lidy Roemaat, Enschede

Productie

AXIS media-ontwerpers, Enschede

Met bijdrage van

Astrid Rass
Hans Hoogeveen

Met dank aan

Land van Ooit, Drunen
Van der Capellen Scholengemeenschap, Zwolle
X11 School voor Grafimedia, Utrecht

SLO, Stichting Leerplanontwikkeling
Postbus 2041
7500 CA Enschede
053 - 4840 840 (algemeen)
053 - 4840 276 (secretariaat kunstvakken VO)

SLO december 2006

© 2006 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Inhoud

Inleiding	7
Leeswijzer	8
1 De culturele arbeidsmarkt in relatie tot mbo-kunstopleidingen	9
1.1 Afstemmen van vraag en aanbod	9
1.2 Ontstaan van de sector Kunst en cultuur in het mbo	9
1.3 Sector Kunst, Cultuur en Media in het mbo	10
1.4 Werken in de entertainmentindustrie	11
2 Kunst- en cultuureducatie in het (v)mbo	13
2.1 Kunst- en cultuuronderwijs in het vmbo	13
2.2 Kunstonderwijs in het mbo	15
2.3 Overzicht van beschikbare en goedgekeurde kwalificatieprofielen	18
3 Verbeteren van de doorlopende kunstleerlijn	21
3.1 Loopbaanoriëntatie binnen de kunstvakken	22
3.2 Een schooleigen programma, nieuwe kunstrichtingen, in de theoretische leerweg	24
3.3 Koppeling met het beroepsgerichte programma	25
4 Begeleidingsvaardigheden	29
5 Schoolportretten	31
5.1 Van der Capellen Scholengemeenschap	31
5.2 X11 School voor Grafimedia	33
Bijlage 1	37
Verkenning van mbo-opleidingsmogelijkheden in de sector Kunst, Cultuur en Media	
Bronnen	44

Inleiding

In deze publicatie Ruimte voor kunst en cultuur gaan we in op wat het beroepsonderwijs in huis heeft voor leerlingen met talenten op creatief en kunstzinnig gebied. De nadruk ligt daarbij op de aansluiting van vmbo naar mbo. Naast de vier leerwegen kent het vmbo momenteel vier sectoren: Techniek, Zorg en welzijn, Economie en Groen. Vanuit deze sectoren maken leerlingen hun keuze voor één van de vele opleidingen in het mbo. Niet alleen is het aantal mbo-opleidingen groot, ook de arbeidsmarkt voor mbo-ers is dynamisch.

Anno 2006 bieden al veel mbo-scholen één of meer opleidingen aan in het nieuwe mbo-domein Kunst, Cultuur en Media. Bovendien neemt het aantal mbo-scholen met kunstzinnige en creatieve opleidingen gestaag toe. De “cultuur- en entertainmentindustrie” is booming business!

Ongetwijfeld kent u als docent de vmbo-leerling met de onbedwingbare behoefte te tekenen, dansen, zingen of te acteren. Maar hoe ontdekken docenten de passie om te fotograferen, gedichten te schrijven, games te maken of kleding te ontwerpen? Het op het vmbo aanwezige creatieve en kunstzinnige talent behoort herkend en erkend te worden. Want (h)erkenning van dat talent kan leiden tot een specifiek op dat talent gericht onderwijs- en begeleidingsaanbod en bijdragen aan het doel de beroeps- en opleidingskeuze van de leerling met creatieve of kunstzinnige talenten te ondersteunen.

In deze publicatie verkennen we de ruimte die het beroepsonderwijs biedt aan creatief en kunstzinnig talent. We doen dit in het kader van het project Cultuur en School, dat in opdracht van het Ministerie van OCW is uitgevoerd.

We bekijken of het vmbo-aanbod jongeren met creatieve of kunstzinnige talenten stimuleert bij het maken van keuzes voor beroepsopleidingen in het mbo, die hen opleiden voor een toekomstige arbeidsloopbaan waarin die talenten tot hun recht komen. We leveren ideeën voor uitdagende leerprestaties die ook gewaardeerd kunnen worden in de vmbo-leerwegen en vmbo-programma's. En natuurlijk zeggen we iets over wat de culturele arbeidsmarkt mbo-deelnemers te bieden heeft.

Met deze eerste verkennende publicatie willen we de ontwikkelingen in het mbo op het terrein van Kunst, Cultuur en Media onder de aandacht brengen van een breder publiek. Ze geeft een globaal overzicht van de mogelijkheden in het mbo. Tevens hopen we docenten, decanen en schooldirecties een handreiking te bieden voor het herkennen en erkennen van de talenten van de leerlingen, waarbij de loopbaan van de leerling centraal staat.

Leeswijzer

Ruimte voor kunst en cultuur is als volgt opgebouwd.

- In hoofdstuk 1 gaan we in op de culturele arbeidsmarkt en geven we een overzicht van beroepsprofielen binnen de sector Kunst, Cultuur en Media.
- In hoofdstuk 2 beschrijven we hoe het is gesteld met het onderwijs Kunst en cultuur in het vmbo en de mogelijkheden op dat gebied in het mbo.
- In hoofdstuk 3 verkennen we de mogelijke ruimte in het vmbo-curriculum in relatie tot het herkennen en erkennen van creatieve of kunstzinnige talenten.
- In hoofdstuk 4 staan we kort stil bij de begeleiding van het keuzeprocess van de leerling.
- We besluiten de publicatie met twee schoolportretten.

1

De culturele arbeidsmarkt in relatie tot mbo-kunstopleidingen

1.1 Afstemmen van vraag en aanbod

Tot voor kort konden leerlingen met een mavo- of vmbo-diploma op zak in principe niet terecht bij een kunstvakopleiding. Hiervoor was minimaal een havo-diploma vereist. Sinds een jaar of vijf is hier verandering in gekomen. Oorzaak daarvan is de groei van een cultuurindustrie met onder meer een commerciële mix van kunst, cultuur, amusement, recreatie en nieuwe media. Deze industrie blijkt ook mbo-ers duidelijke arbeidsperspectieven te bieden. De sector bestaat uit kunst, muziek, dans, theater, culturele evenementen, film, radio, televisie, journalistiek, literatuur, vormgeving, nieuwe media, architectuur en reclame. De culturele arbeidsmarkt beslaat een breed terrein met zeer uiteenlopende functies in relatie tot kunst, amusement en vrijetijdsbesteding. Hierbij gaat het niet alleen om uitvoerende artiesten, toneelgezelschappen en orkesten, maar ook om deejays, dancers, sociaal-cultureel werkers en videoartiesten. En niet te vergeten de mensen áchter de coulissen: de licht- en geluidtechnici, de grimeurs en de mensen van de kleding. Bovendien zitten achter allerlei evenementen, zoals dance-events en popconcerten, vele organisatiebureaus, vormgevers, technici, entertainers en festivalmedewerkers. Echter, ook al vormt de huidige en toekomstige werkgelegenheid van de cultuurindustrie een tamelijk grillig en diffuus gebied, er is zeker een ruime arbeidsmarkt voor mbo-leerlingen met een kunstvakopleiding. Bedrijven blijken behoefte te hebben aan werknemers met vakspecifieke scholing die aansluit bij de aard van hun werkzaamheden, zoals entertainers in de recreatie of voor het pretpark. Mogelijke nadelen, zoals seizoensgebonden werk, een combinatie van diverse functies, tijdelijke contracten of freelance werken, belemmeren de gemotiveerde mbo-leerlingen niet. Een toenemend aantal ROC's onderkent deze ontwikkelingen op de culturele arbeidsmarkt en speelt daarop in met een specifiek aanbod van beroepsopleidingen gericht op de wereld van kunst, cultuur en media. Aan belangstelling van leerlingen is geen gebrek.

1.2 Ontstaan van de sector Kunst en cultuur in het mbo

In 1999 nam een aantal vertegenwoordigers uit cultuurindustrie, kunstonderwijs en kunsteducatie samen met enkele artiesten en producenten het initiatief tot een kunstvakopleiding op mbo-niveau onder de naam "Culture Clinics". Op basis van het Initiatiefplan Culture Clinics gingen de vier grote steden van start met 'proeftuinen' met als doel kunstonderwijs in het mbo aan te bieden. Later volgden verschillende ROC's dit initiatief. In Rotterdam vormden de Hogeschool voor Muziek en Dans, de Kunstacademie, het ROC Albeda College, het Grafisch Lyceum, de vmbo-scholen, het Jeugdtheater Hofplein en de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam (SKVR) een samenwerkingsverband. Dit ontwikkelde een sprekend voorbeeld van zo'n Culture Clinic, waarbij het niet alleen ging om opleiden, maar ook om het zoeken naar en begeleiden van talentvolle vmbo-leerlingen en het daadwerkelijk uitvoeren van producties op het gebied van muziek, theater en dans.

1.3 Sector Kunst, Cultuur en Media in het mbo

Anno 2006 hebben deze pilots een stevig fundament gelegd voor de sector Kunst, Cultuur en Media in het mbo. In 2001 richtten de initiatiefnemers van de Culture Clinics samen met een aantal Kenniscentra voor Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven (KBB's) het Platform MBO Kunstonderwijs op. Doel van dit platform is het ontwikkelen van een kwalificatiestructuur die is afgestemd op de brede sector kunst, cultuur en media en een op die kwalificatiestructuur aansluitend, herkenbaar en erkend mbo-onderwijsaanbod. Hiervoor stimuleert het platform de daartoe aangewezen partijen tot het ontwikkelen van beroepscompetentie- en kwalificatieprofielen en tot samenwerking bij onderwijsinnovatie. Ook nam het Platform MBO Kunstonderwijs het initiatief de culturele arbeidsmarkt voor mbo-deelnemers te onderzoeken om daarmee de relevantie van nieuwe kwalificaties (of nieuwe differentiaties in bestaande kwalificaties) te kunnen aantonen. Voor het domein Kunst, Cultuur en Media heeft het platform in overleg met de KBB's die deel uitmaken van het platform, zes beroepenclusters geformuleerd. Schema 1 geeft daarvan een overzicht en een typering.

Schema 1: De zes beroepsprofielen van het Landelijk Platform Kunstonderwijs

Naam van de Beroepenclusters of Profielen	Korte typering
1 Podiumkunstenaar	Het gaat hier om beroepen met combinaties van muziek, dans en drama (waarvan 2 van de 3 goed worden beheerst, QRA-onderzoek), zoals popmusicus, showdansers, acteurs en musicalartiest.
2 Creatief vormgever	Het gaat hier om beroepen waarin beelden en vormgeving centraal staan, zowel in 2d (tweedimensionaal) en 3d (driedimensionaal) als in AV (audiovisueel) en zowel ambachtelijk als met behulp van moderne technologie.
3 Docent/assistent cultuureducatie (Begeleider Kunst, Cultuur en Media)	Hierbij gaat het degenen die werken in de cultuureducatie en die agogische en ondersteunende taken verrichten op het gebied van muziek, dans, drama of beeldende vormgeving.
4 Facilitair logistiek medewerker	Het gaat hier om een relatief grote groep 'regelneven' achter de schermen in de KCM-sector, variërend van regieassistent tot impresariaatmedewerkers en tourmanager.
5 Publiciteitsmedewerker	Dit zijn mensen die PR en marketing verzorgen.
6 Facilitair technisch medewerker	Dit zijn degenen die de technische voorwaarden scheppen voor (digitaal) licht, beeld, geluid en decor en de bijbehorende benodigdheden.

Voor elk beroepenclusters zijn beroepscompetentieprofielen ontwikkeld en vervolgens is onderzocht hoe deze beroepscompetentieprofielen het beste kunnen worden vertaald naar de nieuwe kwalificatiestructuur voor het mbo. Daarbij gaat het om brede kwalificatieprofielen. Dat heeft er in 2005 toe geleid dat er een volledig nieuw kwalificatieprofiel bij kwam in het mbo, namelijk de mbo-kwalificatie Artiest die past binnen het beroepscompetentieprofiel Podiumkunstenaar. Zes scholen kregen in 2005 de experimenteerstatus voor de kwalificatie Artiest.

Voor de overige vijf beroepenclusters geldt dat in de nieuwe brede kwalificatieprofielen ruimte is voor loopbaanprofilering gericht op deze beroepenclusters. Daardoor biedt een steeds groter aantal ROC's opleidingen aan op het terrein van kunst, cultuur en media. Het is lastig een helder overzicht van al deze mbo-opleidingen te krijgen omdat verschillende KBB's betrokken zijn bij het opstellen van de nieuwe kwalificatieprofielen. Enkele ROC's hebben een herkenbaar kunstcluster opgezet; andere kiezen voor profilering binnen bestaande opleidingen, ondergebracht in verschillende sectoren en afdelingen van ROC's. Ook de naamgeving van deze nieuwe opleidingen is niet altijd goed te herkennen en te herleiden tot het achterliggende kwalificatieprofiel. Zo bestaan en ontstaan een aantal nieuwe stijl opleidingen op het gebied van Art & Design, Sound & Vision, Theatertechniek, Marketing en Communicatie (differentiatie Kunst, Cultuur en Media).

1.4 Werken in de entertainmentindustrie

De mbo-kunstopleidingen zijn vooral gericht op de commerciële cultuurindustrie. In onderstaand kader een voorbeeld van de entertainmentindustrie in Het Land van Ooit in Drunen. Het geeft een beeld van de beroepsmogelijkheden voor mbo-leerlingen met bijvoorbeeld een opleiding Toerisme en Recreatie (entertainmentprofiel).

Kinderen zijn de baas

Het Land van Ooit, Drunen

Het Land van Ooit is onderverdeeld in Ministeries. Het Ministerie van Theatrale & Attractieve Zaken houdt zich bezig met de theatervoorstellingen, het begeleiden van Attracties en aanverwante zaken. In 2000 heeft Anja Lawera, Minister van Goede Zorg voor Ooiters - zoals de directeur Personeel en Organisatie daar heet - ROC de Rooi Pannen in Tilburg geadviseerd bij de opzet van de amusementsopleiding.

Anja Lawera: "In het voorafgaande onderzoek bleek dat het een entertainmentopleiding moest worden en dat is een duidelijk verschil met een acteursopleiding. Bij entertainment is er wel sprake van acteren, maar de rol blijft eendimensionaal. Een acteur geeft verdieping aan een rol en een karakter. Een entertainer doet dat niet. Met een mbo-kunstopleiding kun je dus ook niet als acteur aan de slag bij het Land van Ooit. Met een mbo-kunstopleiding ben je entertainer en kun je bij Het Land van Ooit werken. De entertainer staat op een aantal vaste plaatsen in Het Land en hij werkt bij het Departement van Attractieve zaken. Wij noemen dat de Attractanten. De acteur werkt bij het Departement van Theatrale Zaken, waar de Compagnie van Ooit, ons theatergezelschap, zit."

vervolg volgende pagina

2

Kunst- en cultuureducatie in het (v)mbo

In hoofdstuk 1 hebben we gezien dat mbo-opleidingen volop aan de slag zijn met het ontwikkelen en invoeren van kunstopleidingen. Bovendien blijken deze opleidingen een grote aantrekkingskracht op jongeren te hebben en er is volop werkgelegenheid. Nu vmbo-leerlingen de kans hebben op het mbo te kiezen voor het domein Kunst, Cultuur en Media worden ook hier de doorlopende leerlijnen van belang. Voordat we daarop ingaan zetten we eerst de inhoud en onderdelen van het kunst en cultuuronderwijs in het vmbo en de mogelijkheden op dit terrein in het mbo op een rij.

2.1 Kunst- en cultuuronderwijs in het vmbo

Onderbouw				
Leergebied Kunst en cultuur				
Vmbo bovenbouw				
	Basisberoeps-gerichte leerweg	Kaderberoeps-gerichte leerweg	Gemengde leerweg	Theoretische leerweg
Kunsvakken 1 (CKV)	Verplicht	Verplicht	Verplicht	Verplicht
Kunsvakken 2 Beeldende vakken			Keuze	Keuze
Kunsvakken 2 Muziek			Keuze	Keuze
Kunsvakken 2 Dans			Keuze	Keuze
Kunsvakken 2 Drama			Keuze	Keuze

Schema 3: Schematische weergave kunst- en cultuuronderwijs in het vmbo

Onderbouw

In de onderbouw richt het kunst- en cultuuronderwijs zich op een brede oriëntatie op kunst en cultuur. Voor de basisvorming zijn 58 kerndoelen geformuleerd, geordend rondom zeven domeinen. Eén van die domeinen is het leergebied Kunst en cultuur. Dit bestaat uit leerinhouden van de kunstzinnige disciplines muziek, dans en drama en de beeldende vakken handenarbeid, tekenen, textiele werkvormen en audiovisuele vorming. De kerndoelen vallen onder het verplichte deel en geven richting aan de invulling van het programma. Het verplichte deel omvat tweederde van de onderwijstijd in de onderbouw (leerjaar 1 en 2). Eenderde deel van de onderwijstijd kan de school zelf invullen.

Circusmentaliteit als cultuur

Het Land van Ooit is het hele jaar geopend. Tijdens het hoogseizoen werken er gemiddeld 325 mensen, veelal parttime. Bij Theatrale Zaken zijn er gemiddeld 55 acteurs in dienst en daarnaast werken er 24 Attractanten op 18 attracties. In het hoogseizoen komen er nog eens 43 Attractanten als vakantiekracht bij. Zowel acteurs als de Attractanten - die als taak hebben alle gasten aan de Grens van Het Land van Ooit de Ooitgroet aan te leren - krijgen per dag verschillende dingen te doen. De Attractant staat bijvoorbeeld als grenswachter van negen tot half twaalf aan de grens, gaat vervolgens lunchen en is daarna een half uur schildknaap bij het riddertoernooi. Vervolgens breekt hij daar ook af en 's middags staat hij in Reuzenland.

Anja Lawera: "Bij ons doet iedereen alles met plezier. Als iemand afvalt, dan is dat in de repetitieperiode. Voorafgaand aan deze repetitieperiode doet iedereen die werkzaam wil zijn in Het Land van Ooit auditie, ook de stagiaires van de mbo-kunstopleiding. Voor de Attractanten hebben we als onderdeel theatersport in de auditie, maar waar we vooral ook naar kijken is de vraag: is dit een Ooiter? We hebben als cultuur een circusmentaliteit, je bent onderling allemaal van elkaar afhankelijk en om er samen iets van te maken is het groepsgevoel erg belangrijk. Voor de invulling van je taak heb je een bepaald niveau nodig. Je moet het werk wel zien en inzicht hebben. En natuurlijk enthousiast zijn. Daarnaast stellen we bepaalde eisen aan een kinderentertainer."

Het Land van Ooit heeft regelmatig een aantal stagiaires van het ROC de Rooi Pannen uit Eindhoven. Zij volgen daar de drie- of vierjarige mbo-opleiding Toerisme en Recreatie en hebben gekozen voor een entertainmentprofiel. Een stagiaire is altijd boventallig en wordt zowel vanuit school als vanuit Het Land begeleid. Het aantal stagiaires hangt af van het aanbod vanuit de opleiding en van de begeleiding die vanuit het bedrijf gegeven kan worden. Terwijl de acteurs uit het hele land afkomstig zijn, komen de meeste entertainers uit de regio. De stagiaires werken zowel voor- als achter de schermen. Anja Lawera: "Binnen de nieuwe mbo-kunstopleidingen zoekt men nog erg naar de vorm hoe men de stages ingevuld wil hebben. Ik denk dat een leerling veel kan leren in de directe praktijk en het is daarom aan te bevelen dat scholen en bedrijven hun wensen en eisen op elkaar afstemmen. Daar loopt het nog wel eens mis. Een leerling heeft dan bijvoorbeeld wel stage gelopen tijdens de repetitietijd, maar komt niet aan het 'echte' werk toe, terwijl een leerling dat praktijkleren echt als iets extra's moet zien."

Een realistisch beeld

Anja Lawera merkt terecht op, dat een leerling een realistisch beeld moet hebben van zijn toekomstig beroep. Wil je een carrière op het podium dan zal de opleiding zich specifiek moeten richten op de podiumkunsten. Ook al zijn de ROC's in Rotterdam en Amsterdam wel artiestenopleidingen, de meeste mbo-kunstopleidingen leiden geen artiesten op, maar richten zich op de meer technische en sociale aspecten binnen de sector. En voor deze beroepen is er voldoende werkgelegenheid!

Anja Lawera: "Een goede communicatie met het mbo is heel waardevol. Ik merk namelijk dat sinds de start de kwaliteit van het onderwijs steeds beter wordt. Het niveau van de opleiding is duidelijk verhoogd en de leerlingen bezitten nu bepaalde competenties die je ze voorheen allemaal tijdens de repetitieperiode moest aanleren. Ook hebben de leerlingen inmiddels een veel realistischer beeld van het beroep van entertainer. Daarnaast merk ik dat sinds de start van de opleiding er niets van het enthousiasme van de leerlingen en de docenten is verdwenen. En daar kan Het Land van Ooit alleen maar zijn voordeel mee doen!"

Dit deel kan de school onder andere gebruiken voor de voorbereiding op de bovenbouw, voor maatwerk voor specifieke leerlingen of voor profilering op bijvoorbeeld cultuur.

Vmbo bovenbouw

De bovenbouw van het vmbo is verdeeld in vier leerwegen en vier sectoren: Techniek, Zorg en welzijn, Economie of Groen. Daarbinnen kiezen leerlingen van de basisberoepsgerichte (BB), de kaderberoepsgerichte (KB) en de gemengde Leerweg (GL) een beroepsgericht programma. Binnen de vier sectoren kent het vmbo een beperkte variëteit aan beroepsgerichte programma's. Leerlingen van de theoretische Leerweg (TL) kiezen alleen voor een sector. Per leerweg en per sector zijn vakkenpakketten vastgesteld. Een vakkenpakket bestaat uit een gemeenschappelijk deel, een sectorgebonden deel en een vrij deel. Het gemeenschappelijk deel is verplicht voor alle leerlingen. Dit bestaat uit Nederlands, Engels, maatschappijleer, lichamelijke opvoeding en kunstvakken. De sectoren kennen per sector twee verplichte sectorvakken. Binnenkort is nog maar één sectorvak verplicht. Voor de sector Zorg en welzijn en voor de sector Groen is het vak biologie verplicht. Voor de sector Economie is het vak economie verplicht. En voor de sector Techniek zijn de vakken wiskunde en natuur/scheikunde 1 verplicht.

Afhankelijk van de leerweg kiezen de leerlingen tenslotte in het vrije deel nog één of twee vakken. In de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg is dit een beroepsgericht programma, in de gemengde leerweg een klein beroepsgericht programma en een algemeen vak en in de theoretische leerweg twee algemene vakken.

Kunstvakken 1: examenonderdeel CKV

CKV staat in het verplichte gemeenschappelijk deel van alle leerwegen. Het advies is om minimaal 40 uren uit te trekken voor de examenonderdelen CKV. De school kan zelf beslissen in welk leerjaar CKV af te sluiten is: leerjaar drie, leerjaar vier of een combinatie daarvan. Op de meeste scholen wordt CKV in leerjaar drie afgerond. CKV wordt afgesloten met een schoolexamen dat 'naar behoren' moet worden afgerond.

Kunstvakken 2

Kunstvakken 2 is een keuzevak en kan alleen gekozen worden door leerlingen in het derde en vierde leerjaar van de TL en GL. Voor Kunstvakken 2 kunnen leerlingen kiezen uit:

- Beeldende vakken
- Muziek
- Dans
- Drama

Voor Kunstvakken 2 zijn in totaal 200 uur beschikbaar, verdeeld over leerjaar drie en vier.

2.2 Kunstonderwijs in het mbo

In het mbo zijn er inmiddels een groot aantal kunst- of kunstgerelateerde opleidingen. Het Platform MBO kunstonderwijs noemt 19 onderwijsinstellingen die een mbo-opleiding op het gebied van Kunst, Cultuur en Media aanbieden. Deze staan in schema 4.

Naam opleiding	Locatie
Albeda College	Rotterdam
Alfa-College	Groningen
Deltion College	Zwolle
ROC Eindhoven	Eindhoven
Friesland College	Leeuwarden
Grafisch Lyceum Amsterdam	Amsterdam
Grafisch Lyceum Rotterdam	Rotterdam
Grafisch Lyceum Utrecht	Utrecht
Noorderpoort	Groningen
Nova College CIOS Haarlem	Haarlem
ROC Aventus	Apeldoorn
ROC van Amsterdam	Amsterdam
ROC Friese Poort	Leeuwarden
ROC Landstede	Zwolle
ROC Leiden	Leiden
ROC Midden-Brabant	Tilburg
ROC Rijn IJssel	Arnhem
ROC Midden Nederland	Utrecht
ROC van Twente	Almelo
ROC West-Brabant / Zoomvliet College	Roosendaal

Schema 4: Onderwijsinstellingen die een mbo opleiding op het gebied van Kunst, Cultuur en Media aanbieden. Bron: www.mbokunstonderwijs.nl

Mogelijk zijn er door het succes van deze opleidingen feitelijk inmiddels meer dan 19 ROC's met opleidingen in het domein Kunst, Cultuur en Media. Een verkenning van de 19 onderwijsinstellingen die het Platform MBO Kunstonderwijs op haar website noemt, maakt duidelijk dat de instellingen doorgaans meerdere opleidingen in de sector Kunst, Cultuur en Media aanbieden (bijlage 1). Sommigen van die opleidingen, zoals die van ROC Landstede Zwolle en Het Grafisch Lyceum Rotterdam, zijn uitgesproken breed gericht en bieden een ruime variatie aan opleidingen en daarbinnen een groot aantal uitstroombdifferentiaties.

Het domein Kunst, Cultuur en Media (zie ook schema 5) is onder te verdelen in vier werkvelden of clusters:

1. Uitvoerend / Createur
2. Educatief / Agogisch
3. Facilitair / Logistiek
4. Facilitair / Technisch

1. Uitvoerend / Createur

Dit cluster bestaat uit podiumkunsten en beeldende kunsten. Bij de podiumkunsten richten de opleidingen zich op het uitvoerend werk als artiest op het terrein van muziek, dans en beweging en theater, zoals popmusicus, showdanser of musicalartiest. In de beeldende kunsten gaat het om beroepen waarin beelden en vormgeving centraal staan, zowel twee- en driedimensionaal als audiovisueel. De beelden zijn op ambachtelijke wijze of met gebruikmaking van moderne technologie tot stand gekomen. Voorbeelden van beroepen: cameraman, fotograaf, multimediavormgever of restaurateur.

2. Educatief / Agogisch

In het cluster educatief / agogisch gaat het om mensen die werkzaam zijn in de cultuureducatie en die agogische en ondersteunende taken verrichten op het terrein van muziek, dans, drama of beeldende vormgeving. Voorbeelden van beroepen: educatief medewerker en docentassistent.

3. Facilitair / Logistiek

Dit cluster bestaat uit mensen die op het terrein van kunst, cultuur en media de regelende taken 'achter de schermen' uitvoeren. Hierbij kan gedacht worden aan logistiek medewerkers en aan publiciteitsmedewerkers. Voorbeelden van beroepen: museummedewerker of productieassistent.

4. Facilitair / Technisch

In dit cluster werken mensen die bezig zijn met licht, beeld, geluid en decor en die de technische voorwaarden scheppen om de zaken goed te laten draaien. Voorbeelden: medewerker tentoonstellingsbouw, theatertechnicus en attractietechnicus.

Schema 5: Beroepenclusters binnen het beroependomein Kunst, Cultuur en Media van het Landelijk Platform MBO Kunstonderwijs

DOMEIN	Sector Kunst, Cultuur en Media						
CLUSTERS	1. Podiumkunstenaar			2. Vormgever (av, 2d, 3d)		Letteren	Cultureel erfgoed
	Podiumkunsten			Beeldende kunsten			
	muziek en geluid	dans en beweging	theater	audiovisueel	2D/3D		
UITVOEREND/ CREATEUR	- sounddesigner - popmusicus - klassiek musicus - zanger	- klassiek danser - modern danser	- acteur - musical-artiest - mimespeler - poppen-speler - performer - presentator - mannequin - figurant	- cameraman - fotograaf - multimedia-vormgever		- dichter - auteur - copywriter	- restaurateur

EDUCATIEF/ AGOGISCH	3 Docentassistent cultuureducatie muziek/geluid, dans en beweging, drama, AV en beeldend							
	- docentassistent - assistent educatief medewerker - assistent muziek-therapeut	- docentassistent - assistent - educatief medewerker - assistent sport- en bewegings-coördinator	- docentassistent - assistent - educatief medewerker - assistent drama-therapeut	- docentassistent - assistent - educatief medewerker - assistent	- docentassistent - assistent - educatief medewerker - assistent	- docentassistent - assistent educatief medewerker - assistent - assistent creatief therapeut	- assistent educatief medewerker	- assistent educatief medewerker
	muziek en geluid	dans en beweging	theater	audiovisueel	2D/3D			

FACILITAIR/ LOGISTIEK	4. Logistiek medewerker KCM	museum-medewerker		Museum-medewerker
	regieassistent assistent artdirector productieassistent impresariaatmedewerker stagemanager	galerie-medewerker		archiefmedewerker
	5. Publiciteitsmedewerker KCM			

FACILITAIR/ TECHNISCH	6 Facilitair-technisch medewerker KCM			
	AV-medewerker (beeld- licht- en geluidstechnicus) theatertechnicus setdresser bioscoopoperateur medewerker tentoonstellingsbouw	- werkplaats-assistent - attractie-technicus - medewerker toegepaste vormgeving etc.		- restauratieschilder - specialist interieurafwerking - behoudsmedewerker musea en papier

2.3 Overzicht van beschikbare en goedgekeurde kwalificatieprofielen

Binnen de hierboven beschreven clusters bevindt zich een groot aantal kwalificatieprofielen die ieder op hun beurt weer verschillende uitstroombifferentiaties kennen. In deze subparagraaf geven we een overzicht van beschikbare en goedgekeurde kwalificatieprofielen op het gebied van kunst en cultuur met de bijbehorende uitstroombifferentiaties. De beschrijvingen geven een beeld van de mogelijke opleidingen en zijn in de praktijk te gebruiken bij het ondersteunen van de beroeps- en opleidingskeuze van leerlingen met talenten op creatief of kunstzinnig gebied.

Kwalificatieprofiel Artiest

Met ingang van schooljaar 2005-2006 is het kwalificatiedossier Artiest wettelijk vastgelegd. In deze kwalificatie gaat het om competenties een publiek te kunnen vermaken en te boeien door middel van muziek, drama, dans en theater of een combinatie daarvan. Het profiel richt zich daarbij vooral op de wereld van amusement en entertainment. In die wereld zijn ook competenties om zich als freelancer/zelfstandige in de markt te zetten van groot belang. Ook worden competenties ontwikkeld gericht op het kunnen uitvoeren van allerhande nevenactiviteiten die min of meer verwant zijn aan het artiest-zijn.

Uitstroombifferentiaties van de kwalificatie Artiest zijn:

- Dans
- Musical
- Drama
- Muziek
- Sounddesign (alleen in combinatie met Muziek).

Naast de volledig nieuwe kwalificatie mbo-Artiest zijn er ook bestaande mbo-opleidingen waarvoor nieuwe kwalificatieprofielen zijn ontwikkeld waarin ruimte is voor een profilering voor één van de beroepen in het domein Kunst, Cultuur en Media. In de volgende paragrafen geven we een overzicht van de beschikbare en goedgekeurde kwalificatieprofielen voor de experimenteerperiode 2005-2006 en 2006-2007 in de grafmediabranche, ontwikkeld door het KBB GOC (www.GOC.nl). Deze brede kwalificaties kennen uitstroombifferentiaties voor beroepen in de sector Kunst Cultuur en Media. Een groot aantal van de deelnemers aan deze opleidingen komen terecht op de culturele arbeidsmarkt of stromen door naar het hbo kunstonderwijs.

1. Kwalificatieprofiel AV-productie

Dit profiel brengt alle - voornamelijk technisch gerichte - beroepen in de audiovisuele sector bijeen. Kenmerkend voor de werkzaamheden is de grote kennis van techniek en het samenspel met de disciplines beeld, geluid en/of licht. Daarbij wordt een zekere mate van creativiteit van de beroepsbeoefenaar gevraagd. Het profiel heeft een opbouw van niveau 2 t/m 4. Dat betekent dat een 'niveau 4-specialist' ook beschikt over de competenties van de niveau 3-allrounder. Gediplomeerden gaan werken voor producenten van audiovisuele en multimedia bedrijven, uitgeverijen en reclamebureaus, fotostudio's, particulieren/consumenten, overheidsinstellingen en facilitaire bedrijven.

Uitstroombifferentiaties:

- Beeldtechnicus
- Video-editor

- Cameraman
- Fotograaf
- Lichttechnicus
- Geluidstechnicus

2. Kwalificatieprofiel DTP-er

De DTP-er maakt voorstellen voor media-uitingen en voert na goedkeuring de realisatie ervan uit. Bij complexe media-uitingen voert de DTP-er deelwerkzaamheden uit. Hij hanteert daarbij softwarepakketten voor print en elektronische media. Voorbeelden van media-uitingen die gerealiseerd worden zijn: advertenties, posters, brochures, folders, websites, games, multimediatechnische producten en animaties.

Uitstroombifferentiaties:

- Allround DTP-er niveau 3
- Medewerker grafische & multimedia opmaak niveau 2

3. Kwalificatieprofiel Mediavormgever

Centraal in het profiel Mediavormgever staan het adviseren van de opdrachtgever, het maken van een plan van aanpak, ontwikkelen van een concept, creëren van een ontwerp, realiseren van de media-uiting en het beheren van hard- en software en bestanden. Daarnaast worden competenties ontwikkeld om producten overtuigend toe te lichten en te presenteren. Iedere mediavormgever wordt bovendien voorbereid op een bestaan als freelancer/ondernemer.

Uitstroombifferentiaties:

- Grafische vormgeving
- Animatie/audiovisuele vormgeving
- Interactieve vormgeving
- Art & Design

4. Kwalificatieprofiel Podium- en evenementtechniek

Bij dit profiel is sprake van een samenhang tussen niveau 2, 3 en 4. De medewerker podium- en evenementtechniek verricht, onder begeleiding, alle voorkomende logistieke, technische en ondersteunende werkzaamheden die van belang zijn bij de voorbereiding, opbouw en afbouw van een voorstelling en/of evenement. Denk daarbij aan podia, decors, technische apparatuur en het installeren daarvan. Hij beschikt over kennis en vaardigheden op het gebied van elektrotechniek, licht- en geluidapparatuur en bouw- en constructieleer. Bovendien worden communicatieve competenties ontwikkeld en is affiniteit met muziek en theater een vereiste.

Uitstroombifferentiaties:

- Podiumtechnicus toneel
- Podiumtechnicus licht (identiek aan AV Productie – lichttechnicus)
- Podiumtechnicus geluid (identiek aan AV Productie – geluidstechnicus)

Het overzicht is pas compleet als hier ook de nieuwe profielen zouden worden aangegeven die door de andere bij het Platform MBO Kunstonderwijs betrokken KBB's (Ecabo, OVDB, Savantus) zijn ontwikkeld. Meer informatie hierover is te vinden op de website van het platform, www.mbokunstonderwijs.nl. In de overgangsfase van het mbo naar volledige invoering van de nieuwe kwalificatiestructuur zijn er dus kunstvakopleidingen die onder de experimenteerregeling vallen. Daarnaast bestaan er opleidingen

met een kunstprofilering binnen de oude bestaande mbo-opleidingen. Zo heeft de opleiding voor Sociaal Cultureel Werk bij sommige instellingen een differentiatie Kunst, Cultuur en Media voor het werk van begeleider Kunst, Cultuur en Media. ROC's hebben binnen de nieuwe competentiegerichte kwalificaties meer ruimte dan in de bestaande opleidingen om deelnemers op te leiden voor functies op mbo-niveau in de cultuurindustrie en voor doorstroming naar het hbo-kunstonderwijs.

3

Verbeteren van de doorlopende kunstleerlijn

In paragraaf 2.1 hebben we het kunstonderwijs in het vmbo kort geschetst. In de onderbouw biedt het leergebied Kunst en cultuur een brede oriëntatie op kunst en cultuur. Scholen kunnen het kunst- en cultuuronderwijs naar eigen inzicht gestalte geven. Hierdoor ontstaat een enorme diversiteit aan kunst- en cultuureducatie. In de derde klas krijgen alle leerlingen CKV. Dit vak biedt een ervaringsgericht cultuuronderwijsprogramma, waarbij de leerlingen hun CJP-pas en CKV-vouchers kunnen gebruiken voor diverse culturele activiteiten.

Leerlingen in de gemengde en theoretische leerweg kunnen - indien de school dat aanbiedt - een kunstvak als examenvak kiezen. Sinds de invoering van het leerwegenstelsel is die mogelijkheid er niet meer voor leerlingen die de basisberoepsgerichte leerweg of de kaderberoepsgerichte leerweg volgen.

Aansluiting vmbo/mbo

Per leerweg lopen de doorstroommogelijkheden naar het mbo uiteen. De basisberoepsgerichte leerweg leidt op voor mbo-opleidingen op niveau 2. De kaderberoepsgerichte, gemengde en theoretische leerwegen bereiden leerlingen voor op mbo-opleidingen op niveau 3 en 4.

De meeste mbo-opleidingen binnen het domein Kunst, Cultuur en Media zijn opleidingen op niveau 3 en 4. Dit zijn tevens de meest creatieve of kunstzinnige opleidingen. De niveau 4-opleidingen zijn onder te verdelen in middenkader- en specialistenopleidingen. Kenmerkend voor een middenkaderfunctionaris is dat hij breed inzetbaar is, leidinggevende werkzaamheden verricht en werkzaamheden zelfstandig kan uitvoeren. De functionaris met een specialistenopleiding voert zelfstandig gespecialiseerde werkzaamheden uit en zal daarbij ook begeleidende activiteiten moeten verrichten.

Het creëren van doorlopende leerlijnen is een hot issue. In dit hoofdstuk buigen we ons in dit verband over een tweetal vragen.

- 1 Hoe en waar biedt het programma-aanbod voor het vmbo ruimte voor het besteden van aandacht aan creatief en kunstzinnig talent, ter bevordering van de doorlopende leerlijn naar de mbo-kunstvakopleidingen.
- 2 Op welke wijze stimuleert het vmbo-aanbod leerlingen bij het maken van keuzes voor beroepsopleidingen in het mbo, waarin deze talenten de basis vormen voor een toekomstige arbeidsloopbaan.

De eerste vraag is programmatisch van aard, de tweede vraag richt zich meer op de loopbaan van de leerling. Achtereenvolgens staan we stil bij de volgende opties: meer aandacht voor loopbaanoriëntatie in het curriculum voor de kunstvakken, een schooleigen kunstprogramma, het koppelen van kunstzinnige en creatieve activiteiten met het beroepsgerichte programma. Zoals in het kader staat vermeld hebben de meeste creatieve opleidingen niveau 3 en 4. Dit betekent dat we bij het beantwoorden van deze vragen het accent leggen op de kaderberoepsgerichte, de gemengde en de theoretische leerweg.

3.1 Loopbaanoriëntatie binnen de kunstvakken

Vmbo-leerlingen hebben vaak een slecht of onjuist beeld van hun latere beroeps- en studiemogelijkheden. Dit leidt tot verkeerde keuzes. Bijgevolg switchen zij op het mbo veelvuldig en is ook het uitvalpercentage hoog. Hoe ontdekken leerlingen wat een beroep in de cultuur- en entertainmentindustrie inhoudt en welke vaardigheden daarvoor nodig zijn? En hoe ontdekken leerlingen wat leren op een mbo-kunstopleiding betekent?

Het vmbo is een algemene voorbereidende en oriënterende opleiding. Voor alle leerlingen in het vmbo is CKV verplicht en alleen in de gemengde en theoretische leerweg kunnen leerlingen kiezen voor een kunstvak, Kunstvakken 2, als examenvak. Ze kunnen dan kiezen uit één van de volgende examens: beeldende vakken, dans, drama of muziek. 'Oriëntatie op leren en werken' maakt deel uit van zowel het CKV- als het Kunstvakken 2-examen. Deze eindterm beoogt de leerling bewust te maken van eigen interesses en wil hem/haar de eigen mogelijkheden laten verkennen in het licht van loopbaanoriëntatie. Door de globalisering van de eindtermen van de examenprogramma's in 2007, die de scholen meer vrijheid geeft in de vormgeving van het schoolexamen, nemen naar alle waarschijnlijkheid de mogelijkheden om aan te sluiten bij de talenten en interesses van leerlingen toe. In de volgende paragrafen laten we zien hoe een eventueel traject van loopbaanoriëntatie gekoppeld kan worden aan Kunstvakken 2.

Doel

Het belangrijkste doel van loopbaanoriëntatie binnen de kunstvakken is dat getalenteerde leerlingen of leerlingen met affiniteit voor kunst of cultuur in de loop van het derde of vierde leerjaar een bewuste keuze kunnen maken voor een kunstopleiding in het mbo. Belangrijkste uitgangspunt van een eventueel loopbaanoriëntatietraject is dat dit zo veel mogelijk aansluit op de inhoud van de examenvakken. Voordeel daarvan is dat de vakken hiermee tegelijk een bepaald deel van hun examenprogramma realiseren en dat een deel van dit programma zo betekenisvoller en projectmatiger ingevuld kan worden. In dit traject vormt de leerling zich een beeld van de cultuurindustrie, de opleidingen en van de meest voorkomende werkzaamheden en daarvoor vereiste competenties in die sector. De leerling ontwikkelt hierdoor een gevoel 'waar het bij een bepaald beroep en opleiding om draait'. Om leerlingen in hun studiekeuze te kunnen begeleiden en een zinvol traject voor loopbaanoriëntatie uit te zetten, is het van belang goed op de hoogte te zijn van de verschillende opleidingen in de regio en daarmee ook contacten te onderhouden. In de volgende paragraaf laten we zien hoe kunstvakdocenten in hun programma aandacht kunnen besteden aan loopbaanoriëntatie en -begeleiding.

3.1.1 Vormgeving van loopbaanoriëntatie binnen de kunstvakken

Aandachtspunten voor (een traject) loopbaanoriëntatie en -begeleiding waarin kunstvakdocenten - afhankelijk van hun eigen situatie en de beschikbare tijd - zelf keuzes kunnen maken:

- Oriëntatie op de cultuurindustrie
- Zo veel mogelijk verbinding met het curriculum
- Vakgeïntegreerde projecten
- Verbinding tussen binnen- en buitenschools leren
- Reflectie als rode draad
- Presenteren en uitwisselen
- Toetsing en beoordeling

- Oriëntatie op vervolgopleidingen
- Oriëntatie op aanmelding
- De keuzebegeleiding

Oriëntatie op de cultuurindustrie

Voor een juiste oriëntatie op de cultuurindustrie is het van belang dat de leerlingen zich een beeld vormen van de werkzaamheden die daarin kenmerkend zijn en van de competenties die gevraagd worden voor banen in de cultuurindustrie.

Zo veel mogelijk verbinding met het curriculum

Belangrijkste voordeel van directe koppeling van loopbaanoriëntatie aan het curriculum is dat op deze wijze effectief gebruik wordt gemaakt van de bestaande programma's: de vakken realiseren hiermee al een bepaald deel van hun examenprogramma. Ander voordeel is dat onderdelen van de programma's betekenisvoller kunnen worden ingevuld en meer voor leerlingen kunnen gaan leven.

Vakgeïntegreerde projecten

De beroepsoriëntatie kan eveneens vorm krijgen in vakgeïntegreerde projecten eventueel in samenwerking met een kunstopleiding in de regio. Ook CKV kan hierbij betrokken worden. Optie is ook andere vakken - waar mogelijk en zinvol - een inhoudelijke bijdrage te laten leveren. Projecten vinden plaats op een bepaald deel van de dag en/of de week dan wel in bepaalde, aaneengesloten projectperiodes.

Verbinding tussen binnen- en buitenschools leren

Leerlingen maken kennis met werkzaamheden die kenmerkend zijn voor de branche. Voor een deel kan dat op school plaatsvinden, bijvoorbeeld via internet. Een ander deel speelt zich af buiten school, in de echte praktijk, door observaties, onderzoeken, interviews en /of fotoreportages.

Reflectie als rode draad

Essentieel onderdeel van beroepsoriëntatie en -begeleiding is (zelf)reflectie. Steeds gaat het daarbij om dezelfde vragen: Past het soort werk bij mij? Past de werkcultuur bij mij? Is dit wat ik ambieer? Heb ik er aanleg en capaciteiten voor? Waaraan moet ik extra aandacht geven om mijn wensen te realiseren? Taak van de begeleidende docent is de dialoog aan te gaan met de leerling over zijn ervaringen, wensen, successen en beperkingen.

Presenteren en uitwisselen

Leerlingen verruimen hun horizon door hun ervaringen uit te wisselen en te presenteren. De presentaties kunnen in verschillende beeldende verwerkingsvormen gehouden worden. Presentaties zijn vaak een goede opmaat voor reflectie.

Toetsing en beoordeling

Toetsing en beoordeling vinden plaats aan de hand van de opdrachten die de leerling uitvoert. Zowel inhoudelijke kennis en vaardigheden (van meer vakken als er sprake is van integratie) als algemene vaardigheden, worden beoordeeld. Bij algemene vaardigheden valt te denken aan plannen en organiseren, communiceren, samenwerken, reflecteren, onderzoeken, informatie verwerken en presenteren.

Oriëntatie op vervolgoopleidingen

Ervaring leert dat onbekendheid van de leerling met de aard van de opleiding met name in het mbo leidt tot ongewenst grote uitval en wisseling van opleiding. Ontwikkeling van reële opleidingsbeelden moet daarom een essentiële plek krijgen in het curriculum. Er kan niet worden volstaan met het bezoeken van open dagen. Het verdient aanbeveling dat vmbo-leerlingen, eventueel samen met een mbo-leerling als buddy, een opdracht uitvoeren op het mbo om zo een helder beeld te krijgen van de opleiding, zowel waar het gaat om de inhoud als om de gehanteerde didactiek.

Oriëntatie op aanmelding

Toelatingsprocedures van het mbo-kunstonderwijs wijken af van die van veel andere opleidingen. Een diploma alléén is niet voldoende. Kunstopleidingen kijken ook naar motivatie en talent, en de podiumkunsten houden vrijwel altijd audities. Door leerlingen in het vmbo hierop voor te bereiden, stijgt de kans op toelating. Daarnaast is het kunstdossier, als het de groei van de leerling laat zien, een belangrijk document voor leerlingen die naar een kunstopleiding willen omdat zo'n dossier het beeld van de auditie - die toch vooral een momentopname is - kan aanvullen.

De keuzebegeleiding

Het onderwijs kan vormgegeven worden in vakgeïntegreerde projecten. In principe is dan een team van docenten (kunst, CKV, AVO) verantwoordelijk voor de uitvoering. In dat team vindt ook de discussie plaats over het keuzeproces van de leerlingen. Los daarvan moet er voor elke leerling een mentor of personal coach zijn. Deze begeleidt de leerling en houdt als eindverantwoordelijke de voortgang van het keuzeproces van 'zijn' leerling extra in de gaten. Daarbij vindt tevens overleg plaats met de decaan.

3.2 Een schooleigen programma, nieuwe kunstrichtingen, in de theoretische leerweg

Een groeiend aantal vmbo-scholen ervaart de theoretische leerweg als té theoretisch en voert voor deze leerweg een zevende (praktijk)vak in, naast de zes algemeen vormende (AVO) vakken. Ruimte voor dit zevende vak ontstaat door de vrije ruimte, die scholen standaard tot hun beschikking hebben, anders te benutten, al dan niet in combinatie met een herverdeling van uren. Scholen kunnen deze tijd invullen met ofwel een (deel van een) beroepsgericht programma ofwel met een schooleigen inhoud. Dit geeft scholen dus een grote vrijheid voor het ontwikkelen van een eigen programma dat goed aansluit bij de school, de leerlingen, de omgeving en het vervolgonderwijs. Zo kunnen vmbo-leerlingen op de Van der Capellen Scholengemeenschap in Zwolle in de theoretische leerweg kiezen voor de CapArtist opleiding: een artiestenvooropleiding waarmee zij kunnen doorstromen naar de mbo niveau 4-opleiding Artiest. Met deze vooropleiding streeft de school ernaar de capaciteiten, passies en talenten van leerlingen in een doorgaande lijn te ontwikkelen. Meer hierover leest u in het schoolportret in paragraaf 5.1.

3.3 Koppeling met het beroepsgerichte programma

Leerlingen in de kaderberoepsgerichte leerweg kiezen een beroepsgericht programma in één van de volgende sectoren: Techniek, Zorg en welzijn, Economie of Groen. Sinds de invoering van de leerwegen is het voor KB-leerlingen niet meer mogelijk examen te doen in een kunstvak. Op een aantal scholen kunnen leerlingen voor de vrije ruimte in de derde klas nog wel kiezen voor een beeldend vak. Alle leerlingen krijgen in ieder geval CKV. Aannemelijk is dat onder de groep KB- leerlingen ook creatief of kunstzinnig getalenteerde leerlingen zitten die mogelijk door zouden willen stromen naar een kunst- of kunstgerelateerde opleiding. In deze paragraaf gaan we in op de mogelijkheid de talenten van deze leerlingen via de beroepsgerichte programma's te herkennen en te erkennen. Ook hier ontstaan door de globalisering van de examenprogramma's naar alle waarschijnlijkheid meer mogelijkheden om aan te sluiten bij de talenten en interesses van leerlingen. De scholen krijgen hierdoor meer vrijheid in de vormgeving van het schoolexamen.

Ter inspiratie een aantal praktische en concrete voorbeelden vanuit de verschillende sectoren om getalenteerde jongeren te stimuleren een bewuste keuze te maken. De voorbeelden zijn individuele trajecten waarbij maatwerk centraal staat, en dienen ter illustratie. Ze zijn ontstaan met behulp van de aandachtspunten voor loopbaanoriëntatie uit paragraaf 3.1.1. en geven aan op welke wijze praktijkdocenten talenten kunnen herkennen en erkennen, soms daarbij ondersteund door de docent CKV of de docent kunstvakken. Andersom is dit ook mogelijk: de docent CKV of kunstvakken herkent talent en seint de praktijkdocent in. Samen en in overleg met mentor en decaan ontwikkelen ze een maatwerktraject voor de leerling.

De vormgeving van dergelijke maatwerktrajecten is afhankelijk van de specifieke situatie op school en de keuzes die voor loopbaanoriëntatie en - begeleiding zijn gemaakt. Het is van belang vooraf deze keuzes te expliciteren, af te stemmen en afspraken te maken over de duur en aard van de activiteiten.

Sector Groen: Vincent

Vincent zit op het vmbo KB en volgt de richting bloemschikken en -binden. Tijdens één van de opdrachten heeft hij een etalage mogen inrichten. Vincent vond dit het leukste onderdeel van de opdracht. Zijn docent merkt dit op door de glimmers in Vincents ogen terwijl hij met de etalageopdracht bezig is. Vincent geeft aan dat hij graag nog een keer een soortgelijke opdracht zou doen maar de module is helaas afgesloten.

De praktijkdocent heeft overleg met de decaan en de docent CKV. Samen ontwikkelen ze drie individuele kortlopende trajecten voor Vincent waarin hij nader kennis kan maken met de opleiding voor Vormgever Reclame, Presentatie en Communicatie.

Vincent krijgt een mbo-leerling van de opleiding voor Vormgever Reclame, Presentatie en Communicatie toegewezen als buddy. Gedurende een dagdeel bezoekt Vincent onder begeleiding van zijn buddy het ROC zodat hij een indruk krijgt van de opleiding. Tijdens hun tweede ontmoeting maakt Vincent kennis met de opdracht van zijn buddy en samen werken ze een onderdeel - het maken van een collage voor een presentatie - uit. De derde keer gaat Vincent mee naar het stageadres van zijn buddy en maakt kennis met het bedrijf en het werk dat men daar verricht.

Sector Economie: Sjamilla

Sjamilla volgt naast het beroepsgerichte programma Handel & verkoop met veel enthousiasme het vak CKV. Ze heeft veel interesse in moderne kunst, maar geen ambities uitvoerend kunstenaar te worden. De docent CKV ontdekt dat zij haar handelsgeest graag gebruikt binnen de kunstzinnige sector en daar later ook in terecht wil komen. Voor een CKV-opdracht heeft Sjamilla een galeriehouder geïnterviewd. Galeriedewerker worden lijkt haar wel wat.

De docent CKV informeert de praktijkdocent over de ambities van Sjamilla. Samen brainstormen ze over een mogelijke opdracht voor haar. De opdracht wordt uitgevoerd tijdens de praktijken.

Het kinderatelier van het cultureel centrum wil z'n werk in de plaatselijke bibliotheek exposeren. Sjamilla krijgt opdracht om samen met een bibliothecaresse een tentoonstelling te organiseren. Ze inventariseert het werk, maakt een ontwerp voor de expositie, verzorgt de pr, ontwerpt een poster en flyer, en maakt een kostenberekening. Zij gebruikt hiervoor onderdelen uit de examenvakken Economie, Nederlands en CKV. Ze presenteert haar plan tijdens CKV aan de klas en verwerkt de feedback. Daarna presenteert ze het plan aan de opdrachtgever.

Sector Techniek: Toyah

Toyah volgt het programma Techniek Breed. Het is haar docent opgevallen dat ze veel met haar mobiel bezig is. Vooral filmpjes opnemen is haar grote hobby. Tijdens een gesprek blijkt dat ze bij CKV een film heeft gemaakt van een excursie en dat ze al twee keer is gevraagd als VJ op te treden op een lokaal dancefeestje.

De praktijkdocent overlegt met de decaan over een oriëntatie op arbeid en opleiding voor Toyah.

Toyah krijgt opdracht een fotoreportage te maken over het werk van een cameraman en hem een interview af te nemen. De fotoreportage en het interview worden na montage gepresenteerd aan de rest van de klas.

Sector Zorg & Welzijn: Mike

De praktijkdocent van Mike hoort Mike enthousiast vertellen over zijn vakantie. Ieder jaar gaat hij met zijn ouders naar een camping. Vaak kiezen ze dan voor een camping met een recreatieprogramma. Mike is dikwijls van de partij als het recreatieteam evenementen organiseert. Afgelopen jaar mocht Mike zelfs af en toe meehelpen met de activiteiten van de kleuterclub.

De praktijkdocent heeft contacten met de nabijgelegen Sprookjescamping in Rheeze over een mogelijke opdracht en een eventuele stage voor Mike.

Samen met de programmamaker van de Sprookjescamping in Rheeze maakt Mike een voorstel voor een programma in de schoolvakantie. Hij bekijkt wat er voorheen allemaal is gedaan, speelt daarop in en maakt een voorstel voor nieuwe activiteiten voor kinderen van 4 tot 12 jaar. Ook voor de kinderknutselclub bedenkt hij een activiteitenprogramma.

De examenvakken die Mike gebruikt zijn Zorg & welzijn, Nederlands, Maatschappijleer 2 en Beeldende vorming.

4

Begeleidingsvaardigheden

In dit hoofdstuk staan we kort stil bij de begeleidingsvaardigheden. In Ruimte voor kunst en cultuur stellen we dat talenten herkend en erkend dienen te worden en geven we het belang van een bewuste keuze aan. Daarbij hoort een goed begeleidingstraject. Het begeleiden van het keuzeproces staat of valt met de kwaliteiten van de begeleider. Een goede begeleiding van het keuzeproces vraagt andere vaardigheden dan bijvoorbeeld nodig zijn voor het lesgeven. Uitdaging is leerlingen reflectieve vaardigheden te laten ontwikkelen in een veilige omgeving. Reflectie is een proces van nadenken over, stilstaan bij en overdenken van situaties met als doel conclusies te trekken voor de toekomst. Hieronder geven we een aantal aandachtspunten waarmee scholen het begeleidingsproces kunnen optimaliseren.

Creëer een veilig klimaat

Reflecteren is een persoonlijk proces. Leerlingen moeten het gevoel hebben open te kunnen spreken. Vooral in groepsverband is een veilig klimaat van groot belang. Essentieel is ook dat leerlingen elkaar laten uitspreken en elkaar op een respectvolle manier benaderen.

Begeleiden is niet adviseren of feedback geven

Begeleiden is niet hetzelfde als adviseren of feedback geven. Voor een begeleider is het van belang eigen ideeën en (voor)oordelen opzij te zetten. Er kunnen vragen aan de orde komen als: wat houdt de leerling bezig, wat voelt hij, waarover maakt hij zich zorgen? Valkuil is te focussen op het oplossen van bijvoorbeeld problematische situaties. Succesvolle ervaringen en het benadrukken van positieve gedachten en eigenschappen zijn minstens zo waardevol en leerzaam. Bovendien versterkt dit het enthousiasme en het zelfvertrouwen van de leerling.

Zorg voor structuur

Om de kwaliteit van de begeleiding voldoende te waarborgen is het van belang dat de reflectie gestructureerd en gestandaardiseerd verloopt, door systematisch vragen te stellen. Voor leerlingen die gaan nadenken over vervolgopleiding en beroepskeuze zijn de volgende vragen belangrijk:

- Wie ben ik?
- Wat wil ik?
- Wat kan ik?
- Wat past bij mij?

Actief luisterende houding

Essentieel voor een goede begeleider is de bereidheid om te luisteren. De volgende criteria hebben betrekking op een luisterende houding:

- toon echte interesse
- laat leerlingen uitspreken
- merk non-verbaal gedrag op
- vraag door

Stel open vragen

Het stellen van vragen is een geschikt instrument om leerlingen te laten reflecteren. Het is belangrijk om dan open vragen te stellen. Open vragen geven ruimte voor onderzoek. Het verbale karakter van reflectie is voor sommige vmbo-leerlingen minder aantrekkelijk. Dan kan het helpen een dialoog te voeren rondom iets concreets, bijvoorbeeld een fotorapportage, een poster of een 'mindmap', een schemaatje dat alle informatie aan elkaar linkt.

5

Schoolportretten

In de twee navolgende schoolportretten van de Van der Capellen Scholengemeenschap en X11 krijgt u een beeld hoe deze twee scholen werken aan een doorlopende kunstleerlijn van vmbo naar mbo. De Van der Capellen Scholengemeenschap biedt in de theoretische leerweg de artiestenopleiding aan en X11 is een vmbo-school voor Grafimedia.

5.1 Schoolportret Van der Capellen Scholengemeenschap Zwolle

Naam school	Van der Capellen, locatie Lassuslaan
Locaties	De Van der Capellen is een openbare scholengemeenschap met vijf locaties in en om Zwolle
Type onderwijs	Tweetalig atheneum & havo, atheneum, havo en vmbo TL+
Kenmerkend	Er is een grote aandacht voor creativiteit en kunstzinnigheid
Bijzonderheden	Iedere locatie heeft voor het vmbo haar eigen dramastroom. De invalshoeken zijn musical, drama en theater.
Adres	Van der Capellen, locatie Lassuslaan Lassuslaan 2308031 XM Zwolle Tel: 038 - 426 28 50 www.capellen.nl
Contactpersoon	Dinah Krijgsman, artistiek coördinator
Aantal leerlingen	Op de locatie Lassuslaan zitten ca. 1150 leerlingen
Profilering	ICT, Drama, Muziek, Artiestenopleiding, Wereldklas en Tweetalig Onderwijs
Datum interview	maart 2006

Typering school

De Van der Capellen Scholengemeenschap is een innovatieve school. Voor leerlingen valt er wat te kiezen. De school wil recht doen aan de verschillende talenten van leerlingen. Om die reden worden veel nieuwe vakken en nieuwe programma's aangeboden. Op het gebied van kunst en cultuur biedt de school de dramastroom, theaterklas en de muziekstroom aan. Speciaal voor vmbo-TL is er de CapArtist opleiding. Kunst is belangrijk op de Van der Capellen. Elke locatie besteedt extra aandacht aan drama en theater. Er zijn jaarlijks onder andere vele grote en kleine voorstellingen, muziekavonden en poëzieprojecten. De school werkt actief samen met vervolgoledingen om programma's optimaal aan te laten sluiten.

Aanleiding

"Van belang is dat je het eindtraject in beeld houdt", zegt Dinah Krijgsman. Dinah Krijgsman is de coördinator van de artistieke leerroute. Dit is een route die leerlingen in het vmbo en in havo/atheneum

kunnen volgen, wat een degelijk portfolio oplevert waarmee leerlingen, zonder extra auditie, door kunnen stromen naar een artiestenopleiding in het mbo of hbo. Twaalf jaar geleden is Dinah Krijgsman gestart als docent drama en ook in vakanties en vrije tijd werkt de dramadocente met leerlingen op school met een enorme bevoegdheid aan grote theater- en musicalproducties. “Echte grote professionele stukken, op hoog niveau, waar veel leerlingen aan deelnemen en waar het publiek zeer enthousiast op reageert.” Dinah Krijgsman ontdekte de “verloren artiest”, leerlingen die niet goed uit de verf komen in het reguliere onderwijsproject doordat ze “anders” zijn. Anders, omdat ze emotioneler en gevoeliger zijn, meer intuïtief en minder cognitief ingesteld. Sommigen zijn heel erg stil en teruggetrokken omdat ze het liefst beschouwen, kijken en observeren, anderen juist heel erg expressief, lawaaierig en populair omdat ze juist graag in the picture staan. Dinah Krijgsman ontdekte een grote groep leerlingen met een andere belangstelling en leerlingen met een passie voor zang, dans en drama. Samen met deze leerlingen maakte zij voorstellingen en doordat leerlingen in de gelegenheid gesteld werden zich te uiten, groeiden zij ook in de andere vakken. Leerlingen konden daar ineens beter in mee komen.

Zes jaar geleden werd op de Van der Capellen de eerste dramastroom ingericht. De dramastroom is bedoeld voor leerlingen van vmbo-TL, havo en atheneum die gemotiveerd zijn voor en interesse hebben in zang, dans en drama. Dinah Krijgsman: “Deze dramastroom is ontstaan door de interactie tussen dramadocenten en de directie en heeft een geschiedenis van al wel dertig jaar.” Alle leerlingen die voor de dramastroom kiezen zitten in leerjaar 1 in een dakpanklas en krijgen gezamenlijk drie uur dramatische expressie per week. Dit is twee uur meer dan de leerlingen die niet voor drama kiezen; zij krijgen slechts één uur per week dramatische expressie. De twee lessen komen in plaats van twee andere - niet examenvak - lessen.

Vanaf dit schooljaar (2006/2007) start de Van der Capellen met de CapArtist opleiding in vmbo-TL. CapArtist staat voor Van der Capellen Artiestenvooropleiding. Met deze opleiding kunnen leerlingen doorstromen naar de niveau 4-opleiding Artiest aan het Deltion College, een mbo in Zwolle. In de CapArtist-opleiding maken leerlingen kennis met alle mogelijke vormen van podiumkunsten en aanverwante zaken zoals schmink, kostuums, techniek en decor. De CapArtist-opleiding start officieel als de keuze gemaakt is voor havo of theoretische leerweg. Leerlingen kunnen alleen in de CapArtist-opleiding komen indien zij een positief advies hebben. “Het advies is bindend. We hebben leerlingen tijdens het eerste jaar goed kunnen observeren en hieruit volgt een selectie. De CapArtist-opleiding is echt bedoeld voor de leerling die een passie en een talent heeft”, aldus Dinah Krijgsman. Vanaf het tweede krijgen leerlingen drie jaar lang twee middagen in de week dramatische expressie. In de bovenbouw is de ruimte hiervoor gecreëerd door een herverdeling van uren. Dit geeft veel vrijheden. Zo kunnen leerlingen met andere interesses op de Van der Capellen kiezen voor de Muziekstroom, ICT-stroom, het tweetalig havo/atheneum of de Wereldklas in TL. Deze laatste richtingen zijn speciaal voor leerlingen die zich willen oriënteren op een internationale studie en toekomst.

“Het curriculum is voor de eerste drie leerjaren klaar.” Met gepaste trots overhandigt Dinah Krijgsman een dikke stapel papier en vertelt bij de opzet van het curriculum goed gekeken te hebben naar het kwalificatieprofiel Artiest. In het kwalificatieprofiel staan de werkzaamheden beschreven zoals een beginnend beroepsbeoefenaar deze dient te beheersen. “Een heel mooi en volledig document. Het laatste jaar gaan we invullen in samenwerking met Deltion. Ons laatste jaar en hun eerste jaar willen we in elkaar laten schuiven. We hebben nog bijna drie jaar om dat goed te doen.” In 2010 zullen de eerste leerlingen

doorstromen van de CapArtist naar het Deltion. Er is inmiddels een goede samenwerking met het Deltion. De vele formele bijeenkomsten hebben geleid tot een samenwerkingsovereenkomst. Over en weer bezoeken de partners elkaars voorstellingen.

Het schooljaar bestaat uit vier perioden waarin de leerlingen van de vmbo-TL zich in modules van acht tot tien weken verdiepen in een vorm of aspect van podiumkunsten. Elke module wordt afgesloten met een presentatie, bezoek aan een voorstelling of film, of een workshop. Veel aandacht wordt besteed aan de sociaalcommunicatieve vaardigheden: verantwoordelijkheidsgevoel of conflicthantering bijvoorbeeld. “De emoties kunnen wel eens hoog oplopen bij al die expressieve types”, heeft Dinah Krijgsman ervaren.

Als artistiek coördinator is Dinah Krijgsman twee en een halve dag bezig met regelende taken. Een greep uit haar activiteiten: ze maakt curricula voor de nieuwe artistieke leerroutes, bouwt teams rond de artistieke stromen, onderhoudt contacten met het mbo en hbo, volgt een cursus op het gebied van financiën, onderhandelt met de gemeente over ruimte en verzorgt locatieoverstijgende evenementen. Daarnaast geeft ze nog anderhalve dag les in de theaterklas. “En dat zou ik nooit en te nimmer willen missen”, besluit Dinah Krijgsman.

5.2 X11 school voor Grafimedia

Naam school	X11 school voor Grafimedia
Locaties	X11 heeft één locatie in Utrecht
Type onderwijs	Vmbo BB, KB, GL, TL met in leerjaar 3 en 4 de keuze voor de sector Techniek, afdeling Grafimedia.
Kenmerkend	Onderwijs gericht op leerlingen met extra belangstelling voor de kunstvakken, Grafimedia en ICT. De Grafimedia en ICT-route zijn voorbereidende beroepsopleidingen die aansluiten bij de opleidingen van het Grafisch Lyceum Utrecht dat in hetzelfde gebouw gevestigd is.
Bijzonderheden	De school werkt nauw samen met het Grafische Lyceum Utrecht (GLU).
Adres	X11 school voor Grafimedia Vondellaan 178 3521 GH Utrecht Tel: 030 - 2807099 info@x11.nu www.x11.nu
Contactpersoon	Moniek Rieter, directeur X11
Aantal leerlingen	Circa 100 leerlingen in leerjaar 1 en 2 en rond 225 leerlingen leerjaar 3 en 4
Datum interview	Oktober 2006

Typering school

Het X11 is een nieuwe school, maar met traditie. Het Montessori College Utrecht (MCU) bestaat niet meer en is X11 geworden. Deze naam past beter bij het onderwijs, waarin de vraag van de leerling centraal staat. X11 betekent dan ook: ikzelf. Het gaat om de leerling, om zijn ontwikkelmogelijkheden en zijn leervraag. Het X11 biedt de leerlingen uitdagend onderwijs in de vorm van projecten waarin onderdelen van verschillende vakken op een natuurlijke wijze aan bod komen. Het onderwijs stimuleert de leerlingen in het onderzoeken en ontwikkelen van hun creatieve talenten. Alles wat een X11-leerling doet, maakt en leert, verzamelt hij in een portfolio. Een selectie daaruit vormt het definitieve portfolio dat samen met het diploma de keus voor een vervolgopleiding duidelijk maakt.

X11 is een school voor Grafimedia. Dat betekent dat leerlingen vanaf leerjaar 1 worden voorbereid op het Grafisch Lyceum of daaraan verwante opleidingen. Het ontwikkelen van creativiteit gecombineerd met inzicht in techniek speelt op X11 een grote rol. Deze combinatie is namelijk nodig voor een succesvolle carrière in de grafimediabranche.

Aanleiding

“Wij willen leerlingen de ruimte geven om te laten zien waar ze trots op zijn”, zegt Moniek Rieter, directeur van X11. “Voor de duidelijkheid: het X11 is beslist geen tekenschool of kleine kunstacademie. Maar juist de combinatie van creativiteit en techniek is nodig om succesvol te worden binnen de grafimediabranche.”

In ‘Het gebouw’, waar zich eerst het MCU bevond, bevindt zich nu X11. Het MCU was ontstaan uit een fusie tussen meerdere scholen: een Its voor mode & kleding, een Its grafische technieken, een katholieke mavo en een ivo-mavo. Moniek Rieter vertelt dat na een aantal jaren het MCU alleen nog leerlingen had in de afdeling grafische technieken, inmiddels Grafimedia, en de ivo-mavo. “De leerlingen van de ivo-mavo volgden allemaal de gemengde leerweg Grafimedia. We waren dus al een school voor Grafimedia nog voor we die naam hadden.”

Enthousiast meldt Moniek Rieter dat het X11 de individuele leerling als uitgangspunt neemt. “Daarom werken wij bijvoorbeeld met ontwikkellijnen en leerlijnen. De leerlijn vormgeven is een goed voorbeeld van hoe wij proberen leerlingen te begeleiden in het ontwikkelen van creativiteit. Vormgeven gaat niet over tekenen. Vormgeven komt bij ons in bijna alle onderdelen van het onderwijs terug. Het gaat over kijken, analyseren, onderzoeken en durven. Bij printmedia leren ze een schetsontwerp te maken voor drukwerk. Bij audiovisueel/theater bedenkt de leerling een thema voor het maken van een eenvoudige AV-productie. Bij multimedia maken leerlingen een concept voor een multimediaproductie. En bij drama bedenken ze scènes en geven die ook vorm. Maar bij vakken als Nederlands en Engels is er ook aandacht voor de wijze waarop je bijvoorbeeld een werkstuk vorm kunt geven.”

In de loop van het tweede jaar maken leerlingen de keuze voor één van de sectoren van het vmbo. Sommige leerlingen besluiten dan naar een andere vmbo-school te gaan omdat de school de door de leerling gewenste sector niet aanbiedt. Daar staat een flinke instroom aan leerlingen in het derde jaar tegenover. In de bovenbouw kunnen leerlingen kiezen tussen Grafimedia en de ICT-route (die onderdeel is van multimedia). Het derde leerjaar is de start van de beroepsopleiding, die “gewoon” doorloopt op het Grafisch Lyceum Utrecht. In dit derde leerjaar oriënteren de leerlingen zich op de verschillende onderdelen van de Grafimedia, zoals printmedia, AV/theater en multimedia. Het talent van de leerling en zijn

voorkeur staan centraal. In leerjaar 4 kunnen leerlingen zich, naast het vaste programma, verdiepen in één van de drie richtingen.

X11 houdt de keus van de leerling en zijn loopbaan goed in de peiling. “Het vmbo-programma Grafimedia is afgestemd op het mbo-programma. Inhoudelijk gezien hebben leerlingen met vmbo-Grafimedia een voorsprong op hun leeftijdgenoten van andere vmbo-scholen. Natuurlijk zitten er in het programma nog best dingen die leerlingen ‘dubbel’ krijgen.

In de toekomst willen we het onderwijs nog beter op elkaar afstemmen. Op dit moment zijn we samen met het Grafisch Lyceum Utrecht (GLU) aan het onderzoeken of we leerlingen die bij ons in leerjaar 4 zitten, een deel van de week onderwijs op het GLU kunnen laten volgen. Dat zou mooi zijn: leerlingen kunnen op deze manier een studievoorsprong krijgen, maar nog belangrijker: ze kunnen, onder gezamenlijke begeleiding van X11 en GLU, tot een goede keuze komen.”

Sinds dit schooljaar is het zo dat leerlingen uit leerjaar 3 en 4, als ze dat willen, een buddy krijgen op het GLU: samen met hun buddy kunnen ze een dag of dagdelen onderwijs volgen op het GLU. Zo leren ze de docenten en de werkwijze kennen. De verwachting is dat leerlingen mede daardoor een betere keuze voor de vervolgopleiding kunnen maken.

Een structurele uitwisseling tussen medewerkers van beide scholen, ziet Moniek Rieter voor de toekomst wel zitten. “Op dit moment werkt bij ons een docent die gedetacheerd is vanuit het GLU. Daarnaast werken bij ons vier onderwijsassistenten waarvan drie met een afgeronde niveau-4-opleiding aan het GLU. En er werkt bij ons een leraar in opleiding die onderwijsassistent bij het GLU is.”

Bijlage 1

Verkenning van mbo-opleidingsmogelijkheden in de sector Kunst, Cultuur en Media

Onderwijsinstelling	Opleidingen	Beroepsmogelijkheden en / of werkzaamheden
Albeda College www.albeda.nl	MBO Theaterschool (4) Muziekproducer/muzikant (4) Dans college (4)	Evenemententechnicus, publiciteitsmedewerker, decorbouwer, (assistent van de) regisseur van een amateurtoneelgroep, geluidstechnicus van een popband, acteur in bedrijfstrainingen, zanger, grimeur, productieassistent, pretparkmedewerker Muzikant, zanger(es), beatcreator/DJ, producer, maar ook bandleider, workshop-coach of ondernemer binnen de muziekindustrie Danser in gezelschap, in hotelshows of in een dansschool. Werken voor dansgroepen, productiehuisen, attractieparken, wijk- en creativiteitscentra of partybedrijven
Alfa-College www.alfa-college.nl	Sociaal-cultureel Werker (SCW) differentiatie Kunst, Cultuur en Amusement (KCA) (4)	SCW-er bij onder meer kunstencentra, poppodia, educatieve theatergroepen of animator in recreatie- of amusementsparken. Gericht op het begeleiden van drama-, dans- en muziekprojecten
Deltion College www.Deltion.nl	Grafimedia: Multimedia Vormgever (4) Grafimedia: Vormgever Animatie & Games (4) Grafimedia: Vormgever Fotografie & Video (4)	Vorm geven aan multimedia producties. De producties worden gemaakt bij nieuwemedia bedrijven, audio/video-bedrijven en reclamebureaus. Ontwikkelen van multimedia producties op het gebied van animatie en games (fotonica). - publieksfotograaf - reclamefotograaf - medische fotografie - cameraman/-vrouw - beeldtechnicus - editor

	Kunst & Cultuur: Sociaal-cultureel Werk (SCW) (4) Kunst & Cultuur: Artiest (4)	Het ontwikkelen, organiseren en uitvoeren van kunstzinnige en culturele activiteiten in buurt- en jongerencentra, centra voor Kunstzinnige & Culturele vorming Het werkveld van de artiest bestaat uit amateur- en professionele podia, attractieparken, evenementen, musicals, festivals, centra voor Kunstzinnig en Culturele vorming en bedrijfsfeesten
ROC Eindhoven www.roceindhoven.nl/	Artiest (4)	Artiest veelal gericht op de commerciële georiënteerde markt. Bijvoorbeeld in wijkcentra, festivals, theaterpodia, musicals. Entertainer en vormgever van programma's in attractie-, pret- en vakantieparken. Assistent-regisseur bij amateurtoneelgezelschappen verzorgen van workshops op scholen
Friesland College www3.fcroc.nl/	Pop & Media en Theater techniek (4) Industrieel Design (4) Artiest (4) - Dans - Drama - Muziek - Sounddesign	Werk als artiest muziek, geluidstechnicus, roadie, opnametechnicus, artiest sound-design, assistent-producer. Of werk in de organisatie van poppodia en festivals of als bandcoach, bijvoorbeeld aan (muziek)-scholen en centra voor de kunsten In het midden- en kleinbedrijf als ontwerper of in de productie. Breed inzetbaar binnen een bedrijf. Denk aan tekenen, calculeren, werkvoorbereiding, projectleider of (assistent) ontwerper Acteren op verschillende podia, van theater tot buurthuis. Of verzorgen van een optreden op straat of bij een particuliere, commerciële of recreatieve bijeenkomst. Ook studiowerk, zoals inspreken van commercials, maakt onderdeel uit van het werkterrein
Grafisch Lyceum Amsterdam www.gla.nl	Mediavormgever (4) Reclame en Presentatie (4)	Reclamebureaus, ontwerpstudio's, uitgeverijen en bedrijven met een eigen vormgevingsafdeling In creatieve en zakelijke dienstverlening. In de detailhandel of in cultuur en recreatie.

	Gamedesign (4)	Bijvoorbeeld inrichten van winkels, interieurs en stands. Webdesign- of animatiebureaus of bij game-afdelingen van game-ontwikkelaars.
Grafisch Lyceum Rotterdam www.glr.nl	Graphic Design (4) - Grafisch vormgeven - Visualiseren - Art & Design - Mode & Trends - Fotografie - Packaging Design Multimedia Vormgeven (4) - Digital Media Design - Design & Technology - Animation - Games - Film & Video Theatertechnicus (3) Audiovisuele productie (3) The Music Class: Audiovisueel technicus met popmuziek (3)	Grafisch ontwerper of vormgever Gericht op ontwerpen en vormgeven van interactieve media Technische werkzaamheden die nodig zijn bij het opbouwen, afbouwen en spelen van theatervoorstellingen, evenementen en tentoonstellingen De opleiding is gericht op beroepen waarbij veel technische kennis nodig is. Bijvoorbeeld, het maken van onder meer videoproducties, televisie, film, foto's en geluidsregistraties Geluidstechnicus in de audiovisuele branche
Noorderpoort Groningen www.noorderpoort.nl	Kunst, Theater en Media - Artiest (4) - AV-productie (3/4) - Podium- en evenementen techniek (3/4) - Organisatorisch en publicitair medewerker (4) - vormgever media en communicatie (4)	Werken in theaters of in musea, bij festivals, evenementen of artparty's, met dans, drama, muziek, licht en geluid, kleding, presentatie, theatertechniek, decorbouw of kostuumontwerp. Of als ontwerper, mediavormgever, organisator, medewerker PR, logistiek, publieksbegeleider
Nova College CIOS Haarlem www.novacollege.nl	Mbo Dansdocent (4)	Docent dans, eigen studio beginnen, dansprojecten opzetten

<p>ROC Rijn IJssel, Arnhem www.rijnijssel.nl</p>	<p>Organisatie Evenementen (4)</p>	<p>Publicitair medewerker kunst, cultuur en media (poppodia, in theaters, in culturele instellingen, bij impresariaten en producenten, musea, horeca en pretparken en in het bedrijfsleven (office medewerker promotie en entertainment, medewerker PR, festival medewerker, assistent productie-leider of organisatorisch medewerker)</p>
	<p>Fashion & Design Support (3/4) Allround Grimeur (4)</p>	<p>Ondersteunende functie bij een ontwerper, productieatelier of ander bedrijf in de mode De Allround Grimeur werkt in de televisie-, film- en theaterwereld, maakt grime-ontwerpen en voert deze uit. Ook kapsels maken, pruiken voorbereiden en plaatsen hoort bij de werkzaamheden</p>
	<p>Multimedia Vormgever (4)</p>	<p>De multimedia vormgever ontwikkelt producten die op een beeldscherm worden getoond. De werkzaamheden vinden plaats bij multimediatelevisiebedrijven, maar ook bij afdelingen van bijvoorbeeld reclamebureaus of uitgeverijen</p>
	<p>Sound & Vision (3/4)</p>	<p>De audiovisueel medewerker die zorgt dat het geluid van een productie of concert wordt versterkt, weergegeven of opgenomen</p>
	<p>Artiest Drama (4)</p>	<p>De Artiest Drama is in staat om op een theatrale en dramaturgisch verantwoorde manier om te gaan met het maken van en het spelen in een voorstelling. Daarnaast bestaat het werk uit bijvoorbeeld regisseren en begeleiden van amateur-spelers.</p>
	<p>Art & Design (4)</p>	<p>Werkzaam binnen cultuureducatie, in organisaties waar behoefte bestaat aan begeleiding bij het uitoefenen van verschillende kunstzinnige en culturele activiteiten</p>
	<p>Video-editor (4)</p>	<p>Allround videomaker. Werkzaamheden vinden plaats bij productiemaatschappij of film/videobedrijf</p>
<p>ROC Aventus www.aventus.nl</p>	<p>Cultuur & Theater (4)</p>	<p>Werk in instelling voor theater, jeugdtheater, een jongerencentrum, een poppodium, een club- of buurthuis of een instelling voor kunsteducatie</p>

	<p>Multimedia Vormgever (4)</p>	<p>Organisatorisch publicitair medewerker kunst, cultuur en media. Multimedia vormgever</p>
<p>ROC van Amsterdam www.rocva.nl</p>	<p>Sociaal cultureel werk (Kunst, Cultuur en Amusement (KCA)) Frank Sanders Academie (4) Art en design (4)</p>	<p>Organisaties die evenementen, festivals en concerten organiseren maar ook banen binnen het jongerenwerk, in activiteiten-centra en in het recreatiewerk Als uitvoerend kunstenaar in musicaltheater. Musicals schrijven (script en muziek), musical-choreografie, bewegen in kostuum, decor- en lichtontwerp en productie Werk bij een audiovisueel bedrijf, vormgevingsstudio, communicatie-, reclame-ontwerp- of webdesignbureau.</p>
<p>ROC Friese Poort www.frieseport.nl</p>	<p>AV productie (3/4) Grafimedia (3/4) Journalistiek en fotografie (4) Onderwijsassistent Muziek (4) Theater(4), gekoppeld aan SCW</p>	<p>De medewerker audiovisuele productie werkt voor onder andere omroepen, producenten van audiovisuele en geïntegreerde media, uitgeverijen en reclamebureaus, fotostudio's, particulieren/consumenten, overheidsinstellingen en facilitaire bedrijven Werk bij een reclamebureau, drukker, grafische pre-press of multimedia productiebedrijf. De werkzaamheden hangen af van de gekozen richting Als (pers)fotograaf of werk bij een redactie Werken in het onderwijs als assistent of met koren, muziekkorpsen, bandjes en ensembles. Het is ook mogelijk aan de slag te gaan in de muziekindustrie (uitgeverijen, organisatiebureaus), muziekhandel of het muziektheater Banen binnen het jongerenwerk, in activiteitencentra en in het recreatiewerk</p>

ROC Landstede www.landstede.nl	Allround DTP-er (3)	Bedrijven op het gebied van media en communicatie, zoals communicatie-, reclame-, webdesign- en ontwerp bureaus, multimedia- en audiovisuele bedrijven, uitgeverijen, drukkerijen of bedrijven met een eigen afdeling voor vormgeving
	Industrieel Design (4)	Assistent-ontwerper in bijvoorbeeld een afdeling productontwikkeling van een bedrijf
	Interieur en Architectuur (4)	Tekenaar op een architectenbureau, maquettebouwer, keukenontwerper, adviseur of commercieel medewerker bij een projectontwikkelaar, meubel- of interieur inrichtingswinkel
	Reclame, Presentatie en Communicatie (4)	Als DTP-er, mediavormgever, webdesigner, multimedia-ontwerper of grafisch vormgever bij een reclamebureau of op de communicatieafdeling van een grote organisatie
	Dans & Drama (4)	Groepen begeleiden bij het maken van theater- of danspresentaties. Activiteiten leren bedenken die kinderen, jongeren en volwassenen aanspreken
	Vrije tijd & Recreatie (4)	Werk in de sportieve en recreatieve sector, bij wijkcentra, buurthuizen, evenementenbureaus en het onderwijs
	Media & Vormgeving (4)	Als mediavormgever, webdesigner, multimediaontwerper, grafisch vormgever of freelance designer
	Interieur & Vormgeving (4)	Als assistent-ontwerper of -constructeur, meubelontwerper, als interieuradviseur, designer, decorateur bij ontwerp bureaus, fabrikanten of eigen bedrijf
Fotografie & Vormgeving (4)	Journalistiek, reclame, toegepaste fotografie, fotografie als vrije kunstvorm, reportagewerk, modiefotografie, fotozaak, enzovoort	

ROC Midden-Brabant www.roc midden brabant.nl	Artiest /Entertainer (4)	Uitvoerend kunstenaar op podia van theaters tot festivals en buurthuizen, entertainer in de recreatieve sfeer tijdens evenementen of op attractie- en pretparken. Trainings- en adviesbureaus doen eveneens regelmatig een beroep op acteurs
	Sound & Vision (4)	Regelen en installeren van apparatuur, bedienen van de knoppen. Werk bij een groot aantal bedrijven, zoals theaters, concertorganisaties, toneelgroepen, muziekgroepen, radio- en tv-productie-bedrijven, opnamestudio's, computerfirma's en de filmindustrie
	Organisatorisch en publicitair medewerker (4)	Het werk is zeer veelzijdig en kan variëren van het contracteren van artiesten, regelen van vervoer, catering, programmering, reserveren van hotels, overleg met transport-bedrijven en technici tot verzorgen en versturen van promotiemateriaal
ROC Midden Nederland www.rocmn.nl	Sound & Vision / (multi) Media (3/4)	Regelen en verzorgen van licht, geluid en beeld in alle denkbare situaties
	Pop en Sounddesign (4)	Werk varieert van (solo)muzikant tot teamspeler in een band of specialist in de studio. Geven van privé-lessen, groepslessen, band-coaching of workshop
	Begeleider Kunst, Cultuur en Amusement (Sociaal Cultureel Werk)	Het organiseren en / of begeleiden van verschillende kunst- en cultuur-evenementen, bijvoorbeeld een festival, een tentoonstelling of een theaterproductie organiseren bij organisaties voor wijk-festiviteiten, evenementenbureaus of theaterorganisaties

Bronnen

Beeldend uitgelijnd: van leergebied kunst en cultuur via CKV naar eindexamen beeldend Kunstvakken 2 in het vmbo. Gerrit Dinsbach en Viola van Lanschot Hubrecht, Enschede, SLO, 2005

Benammar, K., et al., Reflectietools. Den Haag 2006

'Kunstonderwijs in samenhang', N. Langeweg. Bve-Magazine (2005)

'Opleidingen bieden nieuwe kansen voor de kunsteducatie'. Kunstconnected 6, juli 2006.
Een uitgave van De Kunstconnectie/VKV

Toekomst van het Platform MBO Kunstonderwijs. Concept projectplan 2005 - 2007. Platform MBO Kunstonderwijs

Verbindend leren, praktijk nabije beroepsoriëntatie in de gemengde en de theoretische leerweg, SLO 2006

Websites

www.ecabo.nl (2006)

www.mbokunstonderwijs.nl

www.reflectietools.nl

Diverse websites van ROC's.

SLO Werken aan leren
Postbus 2041
7500 CA Enschede
053 - 484 08 40

slo